

OKRESNÉ KOLO OLYMPIÁDY ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A LITERATÚRY
ŠKOLSKÝ ROK 2022/2023
15. ROČNÍK

**I. ČASŤ – PÍSOMNÁ
TEST**

Čas na vypracovanie testu: 30 minút

UKÁŽKA č. 1

Zachránili ostrov na Dunaji s pôvodnou biodiverzitou

Veľkolélsky ostrov pri Komárne je jedným z posledných miest na Dunaji, kde nájdete tradičný ráz krajiny a prírody. Vyberte sa do unikátnej, málo známej lokality na juhozápade krajiny, ktorej prírodné dedičstvo takmer úplne zaniklo, no našťastie sa tak nestalo.

Dunaj pod Bratislavou a ďalej vo vnútrozemí kedysi vytváral vnútrozemskú deltu. Tu prichádzal na nízinu, ukladal sedimenty, rozlieval sa do šírky. Vytváral ostrovy, ramená, mokrade a ťažko prístupnú divočinu. To bol aj príbeh jedného z najvýznamnejších ostrovov v tejto lokalite – Veľkolélskeho ostrova pri Komárne – ktorý slúžil po stáročia ako pastvina. Vodohospodári postupne Dunaj skrotili. Zregulovali tok rieky, napriamili ho, vysušili veľké územia. Aj tých pár bočných ramien, ktoré sa zachovali, bolo umelo odrezaných od hlavného toku počas príprav na druhú fázu budovania vodného diela Gabčíkovo – Nagymaros. **Do vtoku aj ústia ramena, ktoré dovtedy obtekalo Veľkolélsky ostrov, navozili kamene a zeminu a zastavili tok vody.**

V ramene začali prebiehať hnilobné procesy. Pestrosť života sa stratila. Odrezanie dunajských ramien bolo pritom úplne zbytočné – druhá fáza vodného diela sa totiž nikdy nezrealizovala.

„V pôvodných bočných ramenách voda prúdila pomalšie, bolo tam iné dno ako v hlavnom toku. Tvorili sa tam štrkové lavice, kolmé riečne steny, kde hniezdili brehule, rybáriky. Keď sa rameno rozlievalo, vznikali mokrade, v ktorých sa mohli vyvíjať žaby, bociany tam našli potravu. O to všetko Veľkolélsky ostrov odrezaním ramena prišiel. A aj keď sa pôvodné plány vodohospodárov v Gabčíkove nezrealizovali, ramená zostali zasypané, pretože bolo nákladné z nich dostať materiál preč,“ vysvetlila nám v lete za BROZ (Bratislavské regionálne ochranné združenie) Adriana Brossmannová.

Hoci to vyzeralo tak, že Veľkolélsky ostrov je už stratený, združenie BROZ sa pred 12 rokmi podujalo situáciu zmeniť a pustilo sa do náročnej práce sprietočnenia odrezaného dunajského ramena.

„Vtok do ramena je široký niekoľko metrov, navozenej zeminy a kameňov boli tony. Odrezaných starých ramien tu existuje viac, chceli by sme ich pootvárať všade tam, kde je to možné. Snažíme sa na ostrove pokračovať s aktivitami, ktoré udržiavajú prírodné hodnoty územia,“ povedala Adriana Brossmannová, ktorá dodala, že vďaka snahe BROZ nachádzajú svoj domov na tomto mieste opäť pôvodné živočíchy a rastliny. V kolmých riečnych brehoch sa znova uhniezdili brehule, pri ramene žije množstvo rybárikov, vracajú sa sem loviť bociany čierne.

„V hlavových vrúbach, o ktoré sa tu tiež staráme a pravidelne ich orezávame, našli entomológovia vyše 400 druhov chrobákov. Znalci oceňujú, že tu žije vzácny pižmovec hnedý. Zo známejších druhov hmyzu tu nájdete fúzače i roháče,“ uviedla ochranárka.

<https://www.startitup.sk/>

Úloha č. 1

Aké je poslanie textu uvedeného v ukážke č. 1?

- A. Zaujať kritický postoj k tomu, že druhá fáza vodného diela Gabčíkovo – Nagymaros sa nikdy nezrealizovala.
- B. Obviniť vodohospodárov, že významne poškodili životné prostredie.
- C. Upozorniť čitateľov, že na ostrove žije vzácny pižmovec hnedý, fúzače i roháče.
- D. Poukázať na to, že sa podarilo zmeniť situáciu a na ostrove opäť nachádzajú svoj domov pôvodné živočíchy a rastliny.

Úloha č. 2

Čo viedlo ochranárov z BROZ k tomu, aby sa pustili do zachraňovania Veľkolélskeho ostrova?

- A. Zamýšľali získať svetové uznanie.
- B. Plánovali loviť tu vzácne druhy rýb.
- C. Chceli zachrániť dunajskú prírodu pre budúcnosť.
- D. Potrebovali pižmovca hnedého na konferenciu entomológov.

Úloha č. 3

Označte možnosť, v ktorej sú všetky slovné spojenia spojením prídavného a podstatného mena.

- A. hnilobné procesy, množstvo rybárikov, starých ramien
- B. prírodné hodnoty, riečne steny, vodné dielo
- C. regionálne združenie, navozenej zeminy, svoj domov
- D. prístupnú divočinu, ochranárske združenie, ostrov je už stratený

Úloha č. 4

V ukážke č. 1 je použitý najmä

- A. rozprávací slohový postup.
- B. opisný slohový postup.
- C. informačný slohový postup.
- D. výkladový slohový postup.

Úloha č. 5

Slovo BROZ vzniklo

- A. preberaním.
- B. skladaním.
- C. skracovaním.
- D. odvodzovaním.

Úloha č. 6

V ktorej možnosti je gramaticky a pravopisne správne utvorené vzťahové prídavné meno od vlastného podstatného mena Komárno?

- A. Komáriňanský podnikateľ
- B. komáriňanský podnikateľ
- C. Komárenský podnikateľ
- D. komárenský podnikateľ

Úloha č. 7

Z hľadiska zloženia je zvýraznená časť ukážky č. 1

- A. jednoduchá rozvitá veta.
- B. jednoduchá veta s viacnásobným vetným členom.
- C. jednoduché súvetie.
- D. zložené súvetie.

Úloha č. 8

Do vtoku aj ústia ramena, ktoré dovtedy obtekalo Veľkolélsky ostrov, navozili kamene a zeminu a zastavili tok vody.

V ktorej možnosti je správna charakteristika slovies z uvedenej vety?

- A. 3. osoba, plurál, podmienovací spôsob
- B. minulý čas, trpný rod, nedokonavý vid
- C. minulý čas, činný rod, oznamovací spôsob
- D. 3. osoba, činný rod, nedokonavý vid

UKÁŽKA č. 2

Vesmírny ďalekohľad Jamesa Webba (skratka JWST z angl. *James Webb Space Telescope*) je infračervený kozmický ďalekohľad, vyvinutý v spolupráci NASA, Európskej vesmírnej agentúry a Kanadskej kozmickej agentúry. Jeho hlavnou vedeckou úlohou je pozorovanie tých najvzdialenejších objektov vo vesmíre, takých, ktoré presahujú vzdialenosti pozorovateľné pomocou Hubblovho vesmírneho ďalekohľadu alebo pozemných staníc.

Plán vzniku nasledovníka Hubblovho ďalekohľadu (vyvíjaného od 70. rokov a vypusteného v apríli 1990) siaha ešte do roku 1989, kedy sa k téme na pôde Space Telescope Science Institute (STScI) konal prvý workshop za účasti NASA. Presnejšie kontúry projekt získal v rokoch 1995 – 1996, v tom čase ešte pod názvom *Next Generation Space Telescope* (NGST). V roku 2002 bol pomenovaný po Jamesovi E. Webbovi, riaditeľovi NASA z rokov 1961 – 1968; ktorý bol významnou postavou programu Apollo.

Štart ďalekohľadu bol pôvodne plánovaný na rok 2007. Po množstve odkladov k nemu došlo 25. decembra 2021 a ďalekohľad bol úspešne vynesенý raketou Ariane 5 z kozmodrómu Kourou vo Francúzskej Guyane. Na cieľovú, približne eliptickú halo orbitu okolo libračného bodu L₂ sústavy Slnko-Zem vo vzdialenosti približne 1,5 milióna km od

Zeme smerom ďalej od Slnka, ďalekohľad dorazil v priebehu 29 dní, počas ktorých súbežne s korekčnými manévrami prebiehal aj náročný proces jeho postupného rozkladania z kompaktnej prepravnej do finálnej prevádzkovej konfigurácie. 24. januára 2022 bol 297 sekundovým zážihom manévrovacích motorčekov úspešne navedený na cieľovú dráhu. Ďalších približne 5 mesiacov prebiehalo jeho postupné chladnutie, ostrenie a kalibrácia prístrojov. Prvú ostrú snímku z teleskopu, zobrazujúcu vzdialenú kopu galaxií SMACS 0723, zverejnil americký prezident 11. júla 2022.

https://sk.wikipedia.org/wiki/Vesmírny_ďalekohľad_Jamesa_Webba

Úloha č. 9

Zaradíte ukážku č. 2 podľa obsahu, funkcie a podľa prijímateľa textu k druhu literatúry.

- A. vedecko-populárna literatúra
- B. vedecko-fantastická literatúra
- C. literatúra faktu
- D. realistická literatúra

Úloha č. 10

V roku 2002 bol pomenovaný po Jamesovi E. Webbovi, riaditeľovi NASA z rokov 1961 – 1968; ktorý bol významnou postavou programu Apollo.

V uvedenej vete sa nachádzajú tieto diakritické znamienka:

- A. čiarka a bodka.
- B. dĺžeň a mäkčeň.
- C. pomlčka a bodkočiarka.
- D. bodka nad i a spojovník.

Úloha č. 11

Ktoré tvrdenie vyplýva z ukážky?

- A. Ďalekohľad Jamesa Webba bol vyvíjaný od 70. rokov minulého storočia.
- B. Ďalekohľad Jamesa Webba bol vynesенý do vzdialenosti 1,5 milióna km od Slnka.
- C. Zamýšľaný štart ďalekohľadu Jamesa Webba sa neplánovane posunul o 14 rokov.
- D. 297 sekúnd trvalo rozloženie ďalekohľadu Jamesa Webba do prevádzkového nastavenia.

Úloha č. 12

Vesmírny ďalekohľad Jamesa Webba bol úspešne navedený na cieľovú dráhu

- A. 24. januára 2022.
- B. 13. apríla 1990.
- C. 25. decembra 2021.
- D. 11. júla 2022.

Úloha č. 13

Pre všetky uvedené slová možno použiť výraz *workshop*. Ktorá možnosť však súvisí s ukážkou č. 2?

- A. výrobná, prevádzkareň
- B. seminár, sympóziu
- C. kurz, praktické cvičenie
- D. manufaktúra, menší závod

Úloha č. 14

Ďalších približne 5 mesiacov prebiehalo jeho postupné chladnutie, ostrenie a kalibrácia prístrojov.

Podčiarknuté slová vo vete sú

- A. viacnásobným predmetom.
- B. viacnásobným podmetom.
- C. viacnásobným príslovkovým určením.
- D. viacnásobným menným prísudkom.

Úloha č. 15

Ktorá možnosť charakterizuje výrazy *libračný bod, kalibrácia, galaxia*?

- A. odborná terminológia, cudzie slová
- B. cudzie slová, ktoré zdomácnili
- C. cudzie slová využívané v umeleckom štýle
- D. prevzaté slová používané v publicistickom štýle

Úloha č. 16

Jeho hlavnou vedeckou úlohou je pozorovanie tých najvzdialenejších objektov vo vesmíre.

Podčiarknuté slovo vo vete je

- A. tretí stupeň príslovky, ktorá má nepravidelné stupňovanie.
- B. tretí stupeň prídavného mena, ktoré má pravidelné stupňovanie.
- C. tretí stupeň prídavného mena, ktoré má nepravidelné stupňovanie.
- D. tretí stupeň príslovky, ktorá má pravidelné stupňovanie.

Úloha č. 17

Označte správnu možnosť, ktorá vystihuje sci-fi literatúru.

- A. Spisovateľská činnosť, ktorej podstatou je informovanie verejnosti o aktuálnych otázkach a prinášanie komentárov k nim.
- B. Sprostredkúva vedecké fakty, výsledky určitého výskumu, jej úlohou je poučať a vychovávať.
- C. Podáva obraz sveta, spravidla premietnutý do budúcnosti, opiera sa o znalosti súčasnej vedy a techniky a o predpoklady jej vývoja.
- D. Literárna činnosť, ktorá zachytáva rozpor sna, túžby a skutočnosti – základný konflikt; harmonizáciu kontrastov.

UKÁŽKA č. 3

Zdenka Laciková

SMUTNÁ VÍRBA

Pri potoku vírba smutná.
Bôľ jej žiaľom srdce sputnal,
veď pod hnedou kôrou dreva
zakliata je krásna deva.

Na Teplici, blízko skaly
raz dievčence šaty prali
a Ele tam v chladnej vode
prsteň ukradol jak zlodej

potok divý. Toľko škody!
– Tak sa v chladnom toku brodí,
s plačom hľadá prsteň matky:
„Postoj slnce, deň je krátky!

*Kto mi povie, či je vina,
že už nemám prsteň zlatý?
Stratil sa mi niže mlyna,
keď som ráno prala šaty!“*

Jej plač začul chlapec pekný:
„Neklam Ela, pravdu riekni!
Kde by vzala tvoja mati,
žena biedna, prsteň zlatý?

*Hľadáš, čo si nestratila,
Chod' von zo studenej vody,
chudobná si, moja milá,
teba iba krása zdobí!“*

Ele zmrzlo srdce v hrudi,
hneď odpovie vetám tvrdým:
„Neveríš mi moje slová?
Tak nech ma tu voda schová!“

Zmizlo dievča v divom víre,
zavreli sa vody číre
a píšťalka, posol vesny,
spieva o tom v svojej piesni

o dievčine, čo je XXXXXXXXXX,
čo pri vode večne býva,
čaká, či svet uverí jej,
že jej prsteň voda kryje.

Stoja, stoja smutné vírby,
čas ich ponad potok hrbí...
Na Vrbovce noc sa leje.
Je to pravda? Je? Či nie je?

Do uzlíka, Forza 2007

Úloha č. 18

Druh textu ukážky č. 3 je

- A. lyricko-epický.
- B. epický.
- C. lyrický.
- D. dramatický.

Úloha č. 19

Ktorý druh rýmu je použitý v 3. a 4. strofe ukážky č. 3?

- A. združený a prerývaný
- B. striedavý a obkročný
- C. obkročný a prerývaný
- D. združený a striedavý

Úloha č. 20

Čo bolo dôvodom, aby sa Ela vrhla do víru vôd?

- A. Neopätovaná láska.
- B. Strata prsteňa.
- C. Elina chudoba.
- D. Chlapcova nedôvera.

Úloha č. 21

Na základe kontextu básne a rytmu verša vyberte na zakryté miesto v ukážke č. 3 vhodné slovo.

- A. zádumčivá
- B. smutná
- C. clivá
- D. trúchlivá

Úloha č. 22

Ktoré tvrdenie najvýstižnejšie charakterizuje ukážku č. 3?

- A. Má všetky základné črty epického rozprávania – príbeh, dej, hrdinu.
- B. Ide o baladickú báseň, v ktorej sa prelínajú lyrické aj epické prvky.
- C. Je to poézia vyjadrujúca pocity, myšlienky a nálady autorky.
- D. Ide o ľudovú pieseň, možno v nej rozlíšiť pásmo rozprávača a pásmo postáv.

Úloha č. 23

Ktorý básnický prostriedok predstavuje verš *Bôľ jej žiaľom srdce sputnal*?

- A. metafora
- B. prirovnanie
- C. epiteton
- D. nonsens

Úloha č. 24

V ktorom verši sa nachádza slovo so slabikotvornou spoluhláskou?

- A. Stratil sa mi niže mlyna
- B. čas ich ponad potok hrbí
- C. raz dievčence šaty prali
- D. Hľadáš, čo si nestratila

Úloha č. 25

Ktorým výrazom by sa dalo najvhodnejšie nahradiť podčiarknuté slovo zo slovného spojenia *posol vesny*?

- A. večný
- B. vesty
- C. jari
- D. noci

I. ČASŤ – PÍSOMNÁ

Transformácia textu

Čas na tvorbu textu: 30 minút

Zdenka Laciková

SMUTNÁ VRBA

Pri potoku vrba smutná.
Bôľ jej žiaľom srdce sputnal,
veď pod hnedou kôrou dreva
zakliata je krásna deva.

Na Teplici, blízko skaly
raz dievčence šaty prali
a Ele tam v chladnej vode
prsteň ukradol jak zlodej

potok divý. Toľko škody!
-Tak sa v chladnom toku brodí,
s plačom hľadá prsteň matky:
„Postoj slnce, deň je krátky!

Kto mi povie, čia je vina,
Že už nemám prsteň zlatý?
Stratil sa mi niže mlyna,
Keď som ráno prala šaty!“

Jej plač začul chlapec pekný:
„Neklam Ela, pravdu riekni!
Kde by vzala tvoja mati,
Žena biedna, prsteň zlatý?

Hľadáš, čo si nestratila,
Chod' von zo studenej vody,
Chudobná si, moja milá,
Teba iba krása zdobí!“

Ele zmrzlo srdce v hrudi,
hneď odpovie vetám tvrdým:
„Neveríš mi moje slová?
Tak nech ma tu voda schová!“

Zmizlo dievča v divom víre,
zavreli sa vody číre
a píšťalka, posol vesny,
spieva o tom v svojej piesni

o dievčine, čo je clivá,
čo pri vode večne býva,
čaká, či svet uverí jej,
že jej prsteň voda kryje.

Stoja, stoja smutné vrby,
čas ich ponad potok hrbí...
Na Vrbovce noc sa leje.
Je to pravda? Je? Či nie je?

Báseň pretransformujte na rozprávku. Nezabudnite na hlavné znaky rozprávky!

Autor: Mgr. Daniela Petříková

Recenzovala: Mgr. Nadežda Kašiarová

Redakčná úprava: Mgr. Alžbeta Palacková

Vydal: NIVAM, Bratislava 2022

SL015OKCú22

Zdroje:

1. <https://www.startitup.sk/zachranili-ostrov-na-dunaji-s-povodnou-biodiverzitou-rozviijaju-ekoturizmus-v-pralese-poloniny-to-su-spravy-z-prirody-ktore-potesia/>
2. https://sk.wikipedia.org/wiki/Vesmírny_dálekohľad_Jamesa_Webba
3. Laciková; Zdenka: Do uzlíka, vydavateľstvo Forza 2007
4. <https://blog.sme.sk/mariavrska/zabava/aforizmy>